

”Jag kunde inte bära den där uniformen”

GATAN DOFTAR AV kryddor och frityrolja och i skuggan under ett träd leker några afrikanska barn. Frisören på hörnet bryr sig inte om att skylta på något annat språk än ryska. De indiska grannarna följer oss nyfiket med blicken då vi går över innergården.

Vi stiger in i Hagai Matars trivsamt hippiestökiga hem, ett par tvärgator från Tel Avivs centrala busstation, i ett område som befolkas av kinesiska och filippinska gästarbetare, sudanesiska flyktingar och ryska alkoholister och prostituerade. Vi befinner oss bokstavligen i det israeliska samhällets marginaler. Där hamnade också Matar då han gjorde något som i Israel betraktas som tabu: han vägrade att tjänstgöra i armén. Han är en av ledarna för de israeliska så kallade refusnikarna.

Hans politiska uppvaknande kom i tonåren under den andra palestinska intifadan, förklarar Matar medan han serverar oss te ur små arabiska koppar. Men allting började egentligen tidigare, då han för första gången fick se den israeliska kartan där den gröna linjen – gränsen mellan Israel och de ockuperade områdena – var utmärkt. I israeliska skolor finns bara kartor som visar ”StorIsrael”, där Gaza och Västbanken annekterats till den judiska staten.

– Det var några släktingar som visade den för mig och sa: ”Titta, allt det här vill araberna ha!” Jag blev chockad och tänkte, Gud, det kommer ju inte att finnas något kvar åt oss!

Det var första gången som Matar på allvar började fundera över ockupationen. Han började ställa frågor och lära sig mer om konflikten med palestinierna. När han var femton frågade en lärare om han ville delta i ett sommarläger med palestinska och jordanska ungdomar i Jerusalem och Amman. Det var första gången Matar träffade araber.

Året därpå bröt den andra intifadan ut. Han minns hur han pratade med sina palestinska vänner på Västbanken i telefon och i bakgrunden hörde han israeliska stridsvagnsgranater explodera.

– De berättade hur deras vänner dödsdats i demonstrationer.

Matar kände att han måste göra något, så han följde med hjälpkonvojerna

Hagai Matar.

som Ta’ayush ordnade till de belägrade byarna. Västbanken var vid den här tiden en krigszon och Matar chockades av det han såg.

– Jag insåg hur fruktansvärt fel det här var, och att jag måste kämpa emot ockupationen.

Precis som alla andra sextonåringar i Israel kallades Matar för förberedande tester och intervjuer inför sin militärtjänstgöring.

– Först tänkte jag att jag bara skulle vägra att tjänstgöra på de ockuperade områdena men sedan insåg jag att jag inte skulle kunna delta i systemet på något sätt. Jag kunde inte bära den där uniformen.

Matar sökte upp andra som vägrat att göra militärtjänst och bad dem att berätta om sina erfarenheter. Det var framför allt tiden i fängelse som skrämde honom. Men det lugnade honom att höra att det bara rörde sig om 2–3 månader. Matar skulle emellertid komma att avtjäna ett mycket längre straff än så. Men det visste han inte då, när han tillsammans med några vänner som också tänkte vägra satte sig ned och formulerade ett så kallat refusnik-brev: ett manifest där de förklarade sitt beslut och uppmanade andra att följa deras exempel.

– Vi resonerade som så att om vår vapenvägran var ett politiskt ställnings-

tagande så måste vi göra det till en politisk fråga.

Det första utkastet publicerades i september 2001. Det undertecknades av 62 värnpliktiga och fick mycket uppmärksamhet. Utbildningsministern gav sig in i debatten.

– Det började röra på sig, minns Matar.

Då flög al-Qaidas flygplanskapare in i World Trade Center och alla andra frågor begravnades i medierna. Men året därpå publicerade refusnikarna ett nytt brev, den här gången skarpere formulerat. Vid ungefär samma tidpunkt publicerades ett liknande upprop från några reservsoldater som tjänstgjort på Västbanken under intifadan och som vittnade om vad de sett och upplevt. Eftersom de var soldater, somliga med bakgrund i elitförband, kunde de inte avfärdas som landsförrådare, som Matar och hans vänner.

Samtidigt började refusnikarna avtjäna sina fängelsestraff. I oktober 2002 var det Matars tur att rycka in.

– Jag åkte till militärbasen som jag kallats till och där gav de mig min uniform, mitt soldat-ID-kort och ville klippa mitt hår . . . Men jag sa att jag vägrade att tjänstgöra.

På varje militärbas finns officerare som har makt att skicka värnpliktsvägrare till fängelse.

Foto: activistills.org

I takt med att den israeliska välfärdsstaten monterats ned och de gamla, patriotiska idealen börjat urholkas har det blivit allt mer legitimt att inte göra värnplikt. Dagens israeliska ungdomar vill hellre använda tiden till att resa, studera eller tjäna pengar. I dag är det mer än femtio procent av de unga som aldrig rycker in eller hoppar av under det första året. Men majoriteten ”slingrar” sig ur systemet med hjälp av inflytelserika föräldrar eller läkarintyg. Det är inte mer än något hundratal varje år som vägrar av politiska skäl. Ingen ställs längre inför krigsrätt.

– Vår aktion fick armén att ändra på reglerna; numera får de som vägrar en möjlighet att friskrivs av psykiska skäl efter ett par månader i fängelse.

Matar jobbar i dag som journalist och är fortfarande aktiv politiskt. Han arbetar bland annat med ungdomar som inte vill göra militärtjänst.

– Jag ger dem inga råd om hur de skall handla, men vi ger dem en möjlighet att prata och möta andra som känner likadant.

Och när de väl har fattat sitt beslut att vägra får de hjälp med det praktiska, till exempel att kontakta advokat.

Matar vill inte beskriva sig själv som patriot, samtidigt som han bryr sig om vad som händer med Israel. Han är övertygad om att det han gör är för samhällets bästa. Men landet är på väg i en riktning som skrämmer honom. De senaste åren har många rasistiska och ”patriotiska” lagar stiftats i Israel. Det skall till exempel bli straffbart att förespråka bojkott av Israel. Han tror att det i framtiden kommer att medföra större risker för aktivister på vänsterkanten.

– Jag har fått nog av fängelser, jag är inte beredd att sitta på två år till, säger Matar som arresterades en gång till när han demonstrerade mot Gazakriget. Demonstranter släpps vanligen genast, men i det nya, tuffare samhällsklimatet i Israel begärde åklagaren att de skulle sitta kvar i väntan på rättegången eftersom de ”utgjorde ett hot mot samhällsmoralen”.

Matar har lekt med tanken på att söka politisk asyl i Europa, och han har undersökt möjligheterna att få ett europeiskt pass. Det skulle kännas tryggt att åtminstone ha som backup.

Att sluta protestera är inte ett alternativ.

– För mig är det inte ett val att vara passiv.

Catrin Ormestad

– Du avtjänar en månad och sedan skickas du tillbaka till basen där du får en ny chans att rycka in. Om du vägrar igen åker du tillbaka till fängelset för ytterligare en månad, och så fortsätter det så ett par gånger, innan du släpps och är fri att åka hem.

Det är rutinförfarandet vid vapenvägran i Israel. Men eftersom Matar och hans refusenikvänner hade startat en rörelse som hade samlat allt mer kraft ville staten statuera ett exempel. I stället för att skickas tillbaka till militärbasen efter de första månaderna i fängelse ställdes Matar och fyra av hans vänner inför krigsrätt. Det var den första gången på tjugo år som detta hänt i Israel. Men nu var det dags igen. Matar riskerade ett fängelsestraff på upp till tre år i stället för de 2–3 månader som han tagit med i beräkningen då han bestämt sig för att vägra.

– Vi var chockade och livrädda, minns Matar.

Mediebevakningen var massiv och utanför rättssalen pågick demonstrationer. Matar och hans vänner tog chansen att berätta om vad de sett på Västbanken, och deras vittnesmål fick stor spridning på nätet och i form av böcker och filmer.

Domen blev ett års fängelse. Men eftersom Matar redan suttit fyra månader, och ytterligare nio medan rättegången pågick tillbringade han sammanlagt över två år i fängelse, först på en militär anstalt och sedan en civil.

– Militären ville bli av med oss. Vi hade dåligt inflytande på de andra soldaterna.

Fängelsetiden beskriver han som tuff.

– Jag ifrågasatte ofta om jag hade gjort rätt, om det verkligen var värt det. Det som hjälpte var att vi var en grupp. Även om vi inte fick vara tillsammans hela tiden träffades vi hos advokaten och det var viktigt att veta att det fanns andra som gick igenom samma sak. Annars hade jag aldrig klarat det.

Utanför fängelsemurarna pågick fortfarande den andra intifadan. Den israeliska armén återockuperade Västbanken och i Tel Aviv och Jerusalem sprängde Hamas självmordsbombare bussar och caféer. Men Matar tvivlade aldrig på att han fattat rätt beslut när han valt att inte kämpa mot ”terroristerna”.

– I fängelset fick vi brev från palestinier som sympatiserade med oss och berättade att vi fått dem att förstå att det fanns andra israeler än bosättare och soldater. Det var en man som skrev att han bestämt sig för att bli självmordsbombare, men så fick han höra talas om oss och då valde han i stället motstånd genom ickevåld.

Sex år senare känner Matar fortfarande att de två åren han tillbringade i fängelse inte var förgäves.

– Jag möter fortfarande unga som funderar på att vägra och som berättar att de läst mitt vittnesmål i krigsrätten.

Och nya generationer av refusenikar fortsätter att publicera sina brev. I Israel har det också skett en förändring i inställningen till militärtjänsten – även om Matar tror att det framför allt har med socioekonomiska förändringar att göra.